

Tieteen ja 'taiteen' eroista

Hannu Virtanen

Osmo Tammisalo kommentoi *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2002 puheenvuorossaan "Sosiobiologia ei konservatiivista" Pekka Sulkusen aiempaa kirjoitusta, jossa tämä väitti että sosiobiologia tukisi konservatiivisuutta ja ihmisten eriarvoisuutta. Kirjoituksessaan Tammisalo aivan oikein mainitsi että "teoriat ovat joko oikeita tai virheellisiä, eivät hyviä tai pahoja, konservatiivisia tai radikaaleja". Tammisalo esitti kirjoituksessaan myös syitä siihen miksi yhteiskuntatieteilijät ovat vastustaneet tätä tutkimusnäkökulmaa. Tammisaloon esittelemät syyt ovat varmasti osittain oikeita, mutta tähän suurin syy lienee muulla: humanististen ja yhteiskuntatieteiden perinteessä.

Pekka Sulkunen syyllistyi sosiobiologian ja evoluutiopsykologian arvostelijoille tyypilliseen helmasyntiin, jota kutsutaan G. E. Mooren mukaan naturalistiseksi virhepäätelmäksi. Eli he sekoittavat sen miten asiat ovat miten niiden tulisi olla. Sama asia oli tunnettu jo aiemmin käsitteellä Humen giljotiini. David Humen mukaan moraaliväittämiä ei pidä johtaa tosiasiaväittämistä. Toisin sanoen tiede voi selittää miksi ihminen käyttäytyy niin kuin käyttäytyy, mutta ei sanoa miten hänen tulisi käyttäytyä. Jälkimmäinen kun kuuluu arvo- ja normikeskustelun, moraalien ja etiikan piiriin.

Yllä mainittuja periaatteita ei kuitenkaan ole perinteisesti sovellettu humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä, vaan ne ovat nimenomaan olleet erilaisten ideologioiden taistelukenttiä. Tällöin tieteellisten teorioiden funktio on ollut yhteneväinen uskonnollisten myyttien kanssa; eli ne ovat olleet kertomus, joka selittää miten asiat ovat, mutta samalla ne ovat pyrkinet antamaan mallin sille miten asioiden tulisi olla.

Tämä asiointila periytyy niin kaukaa että sen kummallisuutta ei ole edes tajuttu. Sille ollaan sokeita. Yliopistoissahan on yhä jopa kokonainen tiedekunta – teologinen – joka perustuu yhden ideologian maailmankatsomukselle. Yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä tällaisia tietyille ideologialle tai muulle yksisilmäisyydelle perustuvia tutkimusaloja ovat olleet mm. mar-

xilainen yhteiskuntatutkimus, rauhantutkimus ja naistutkimus. Marxilaisia metodeja käyttävät tutkijat ovat – tai olivat: ainakin Suomessa – aina myös ideologisesti marxilaisia: porvari ei harjoittanut marxilaista tutkimusta. Porvarilla taas saattoi olla muu ideologinen lehmä ojassa. Kahdella jälkimmäisellä tutkimussuunnalla on taas ollut tietty välineellinen päämäärä kuten rauhan asian edistäminen tai naisten emansipaatio. Nämä päämäärät saattavat sinänsä olla hyviäkin, mutta ne ovat omiaan vääristämään tutkimuksen objektiivisuutta, mikäli tarraudutaan *a priori*sin tabujärjestelmiin, jotka vääjäämättä ohjaavat tutkimusta tiettyyn suuntaan. Rauhantutkimuksessa ei ole esimerkiksi pyritty selvittämään ihmisluonnon sotaisia puolia, ja naistutkijat eivät ainakaan Suomessa ole hyväksyneet sitä olettamusta, että miehillä ja naisilla saattaisi olla toisistaan poikkeava mielen arkkitehtuuri. Erilaisuuden tunnustaminen kun merkitsisi tämän logiikan mukaan myös eriarvoisuuden tunnustamista. Tyypillinen naturalistinen virhepäätelmä, jossa lopputulos ohjaa premissien valintaa.

Toisin sanoen yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä naturalistista virhepäätelmää on perinteisesti pidetty luonnollisena ja hyväksyttävänä toimintatapana. Anglosaksisissa maissa tämän alueen tutkimus onkin perinteisesti sijoitettu käsitteen 'arts', taide, alle kun taas ainoastaan eksakteista tieteistä on käytetty nimeä tiede, 'science'.

Ranskalainen molekyylibiologi Francois Jacob on osuvasti määritellyt tieteen ja taiteen eron seuraavasti:

"Tiedemies kuvaa ulkoista, ihmismielestä riippumatta olemassa olevaa maailmaa. Tutkimuskohteet ja lait vain ovat olemassa, ja tieteenharjoittaja tyytyy selvittämään ne, keräämään niitä kuin omenoita puusta, paljastamaan ne kuin patsas paljastetaan. Taiteilija sen sijaan kuvaa sisäistä maailmaa, jonka kohteilla ja tapahtumilla ei ole itsenäistä todellisuutta, vaan ihmismieli rakentaa ne. Taiteilija siis luo uusia objekteja, jotka ilmaantuvat ikään kuin hänen päästään, kuten Athene ilmaantui

täysissä varusteissaan Jupiterista.” (*Kärpänen
hiiri ja ihminen*. Suom. Kimmo Pietiläinen, Terra
Cognita, 1998.)

Yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä on viime-
aikoihin saakka vallinnut taiteilijan vapaus: on
voitu melko vapaasti projisoida omia päiväunia
tieteellisiksi teorioiksi. Yhtenäisen teoreettisen

viitekehysten tulo haittaisi tätä taiteilijan va-
pautta.

*Kirjoittaja on luonnontieteellisesti suuntautunut
vapaa tutkija, fil. kand. ja uskontotieteilijä Turun
yliopistosta, joka valmistele lisensiaatintyötä Åbo
Akademihin uskontotieteestä*